

Margarida ARITZETA

Quimera

Benicarló: Onada Edicions («Maremànum» 22), 2018, 194 p.

La professora i escriptora Margarida Aritzeta (Valls, 1953), a més de nombroses novel·les per a un públic adult, ha publicat una dotzena de novel·les per a joves. D'aquest conjunt destaca la trilogia protagonitzada per tres joves catalans (en Bac, la Sofia i en Miquel) i un cubà (en Yubley), que té els orígens en *L'herència de Cuba* (1997), una novel·la per a adults de base realista i basada en la història familiar de l'autora. Les dues primeres novel·les de la trilogia juvenil, també de base realista, són d'aventures i es desenvolupen a l'illa de Cuba, on viatgen els protagonistes: *L'aiguamoll dels cocodrils* (Cruïlla, 1999), arran d'un viatge turístic familiar, fruit d'un premi que el petit de la colla, en Miquel, aconsegueix; i *Els cais de les sirenes* (Cruïlla, 2015), arran de la invitació que la família d'en Yubley fa als nois perquè hi vagin a passar quinze dies, ja que en el primer viatge es van quedar sense poder visitar les colònies de manatís que encara hi ha a l'illa.

L'aiguamoll dels cocodrils és una novel·la de colla i d'aventures amb tots els ingredients característics del gènere: paisatges exòtics, intriga, perills, exageracions, passadissos secrets amb ressorts i trampes diversos, antagonistes molt marcats... Val a dir que l'allunyen de les més típiques i tòpiques tant el coneixement de la gent i dels indrets on es desenvolupa l'acció com la preocupació per dotar els personatges principals de personalitat i, doncs, allunyar-los dels estereotips, i, encara, dues característiques més que em semblen importants: la superació de la simple diversió i, doncs, el plantejament de dubtes, reptes històrics i socials, denúncies... al jove lector, i la riquesa de la llengua i dels recursos literaris que Aritzeta hi utilitza. A *Els cais de les sirenes*, els ingredients característics de la novel·la d'aventures es mantenen, però gosaria dir que se suavitzen: les exageracions, per exemple, són més literàries; els antagonistes sembla que puguin justificar, si més no en part, la seva actuació; etc. En canvi, els valors positius que destacaven a *L'aiguamoll dels cocodrils* s'accentuen: els personatges encara són més rics i s'han de plantejar qüestions que no són pas fàcils (la introducció del jove Usnavy, per exemple, és més que un encert); les denúncies i les reflexions augmenten, però perfectament imbricades en la trama, sense que tinguem cap sensació d'adoctrinament: la violència sexual i el masclisme, la dificultat per acceptar la diferència; la dependència d'un cert turisme, les diferències culturals i de creences...; la preocupació per la llengua i els registres, així com la cura en els recursos literaris diria que es manté, tot i que, literàriament parlant, l'obra és molt més rica i complexa, ja que s'hi introdueixen dos elements que podríem qualificar de mites literaris universals: les sirenes i els seus cants misteriosos i la relació amor-mort, tan present a la literatura d'adults, tan difícil de tractar a la juvenil.

Margarida Aritzeta no es limita a apuntar-los, sinó que els converteix en clau en el desenvolupament de l'obra, amb referències molt ben trobades a *Les mil i una nits*, a *l'Odissea*, a la Bíblia o als contes tradicionals.

La tercera novel·la de la trilogia, *Quimera*, la més recent i la que ens ocupa, tot i partir dels protagonistes esmentats, canvia radicalment tant pel que fa als escenaris com pel gènere literari triat i fins i tot pel pes dels personatges, ja que els joves catalans passen a tenir-hi un paper clarament secundari: hi apareixen al primer capítol i no els tornem a trobar, almenys realment, fins al darrer. Els escenaris, com he apuntat, canvien totalment, ja que Cuba només hi apareix escadusserament i en el record d'en Yubley, que va de vacances a passar quinze dies a casa dels seus amics catalans. El gènere fa un gir radical, ja que el jove protagonista, en Yubley, només d'arribar a la gran ciutat (no esmentada específicament, però que podem identificar amb Barcelona, si bé podria ser qualsevol gran ciutat occidental), d'una manera totalment fortuïta i inexplicable entra en una mena de dimensió paral·lela, o virtual, en la qual haurà d'aprendre a sobreviure i buscar la manera, no gens fàcil, de sortir-ne. Des del primer capítol, doncs, ens trobem immersos en una novel·la de ciència ficció –el gènere, Aritzeta ja l'havia conreat a *Grafèmia* (1982)–, en una societat que pot ser un reflex de la societat occidental, ben real però invisible als nostres ulls enganyats i manipulats, però que també podem interpretar com una distopia a la qual estem abocats sense remei. Aquest món en el qual es troba immers en Yubley i que va descobrint a mesura que també l'anem descobrint nosaltres, els lectors, té unes arrels clarament literàries, com deixa ben clar l'autora en un passatge de l'obra: «Són al costat del quiosc de llibres i revistes. Als prestatges només hi ha dos títols, repetits una vegada i una altra en diversos formats d'enquadrernació: *Un món feliç*, d'Aldous Huxley, i *Introducció a l'ombra*, de Manuel de Pedrolo. A les piles de revistes, diverses col·leccions de còmics de Marvel» (p. 49).

Afegim-hi que la dedicatòria inicial (p. 9) és per a Manuel de Pedrolo i tindrem una de les claus de lectura de *Quimera*: Aritzeta, com Pedrolo, no fa una novel·la de ciència ficció per entretenir, per passar l'estona, la fa per a aquells a qui agrada la reflexió filosòfica i científica, per a aquells a qui agrada descobrir-hi idees que els puguin ajudar a entendre millor el present i, sobretot, el futur. I per això *Quimera* és plena de reflexions de base clarament filosòfica, però perfectament imbricades en la trama, sobre la llibertat, l'amistat, el consumisme, la felicitat, el temps, la diferència, l'heroïcitat... Si hi sumem que l'autora aconsegueix de crear una atmosfera gairebé asfixiant que arrossega; que els personatges amb qui es va trobant en Yubley són d'allò més pensats i elaborats, malgrat representar alguns prototips de les nostres societats; o que tot el relat és ple d'insinuacions, d'elisions, d'apunts, fins i tot en els moments més clarament de denúncia, podem concloure que amb *Quimera* –com s'esdevé amb altres novel·les juvenils de l'autora, per exemple, *Aigües de tardor* (Cruïlla, 2006) o *La nit de la papallona* (Barcanova, 2014)– tindrem una novel·la per a tots els públics, perquè per a Aritzeta la literatura infantil i juvenil és, senzillament, literatura, com ha deixat clar en més d'una de les entrevistes que li han fet.

Pere Martí i Bertran
Vilafranca del Penedès